

Nove perspektive u bioetici (Beograd, 13.-15. listopada 2011.)

Ovaj prikaz posvetit ćemo *događanjima bioetike* koja su obilježila listopad 2011. godine, kako u domaćem intelektualnom i akademskom ambijentu, tako i u regiji. Spomenimo najprije veoma uspješnu tribinu posvećenu bioetici, održanu 4. listopada 2012. (SKC, Beograd) u organizaciji Trećeg programa Radio Beograda. Na njoj je predstavljen novi broj časopisa *Treći program* (br. 148, jesen 2010.), čiji prvi tematski blok čine tekstovi koji obrađuju probleme vezane uz (bio)etiku poboljšanja ljudskih bića. Spomenuti tematski blok pod nazivom "Bioetika – izazovi poboljšanja" čine, kako ističe priređivač, sociolog Veselin Mitrović, reprezentativni tekstovi koji obrađuju načine upotrebe novih biotehnologija. Kako priređivač napominje, ovi tekstovi predstavljaju aktualne idejno-teorijske struje koje možemo jasno izdvojiti u bioetičkim diskusijama koje se vode oko načina upotrebe novih biotehnologija, dakle riječ je o transhumanističkoj struji, biokonzervativnoj struji i struji koju priređivač naziva srednjim gledištem. Tekst koji jasno predstavlja ideje transhumanističke struje – aktivno korištenje biotehnologija radi poboljšanja ljudskih bića, stvaranje "boljih", "zdravijih", "manje agresivnih", "solidarnijih" te "sretnijih ljudi" – jest tekst Juliana Savulescu pod nazivom "Genetske intervencije i etika poboljšanja ljudskih bića". Ideje biokonzervativne struje – protivljenje upotrebi biotehnologija za podizanje sposobnosti i kapaciteta zdravih ljudi, te nemiješanje ljudi u "poslove Boga" – predstavljene su u tekstu izvještaja Predsjedničkog savjeta za bioetiku SADA pod nazivom "Iznad terapije, biotehnologija i traganje za srećom: uvod". Autori koji zastupaju ideje srednjeg stanovišta, kako priređivač upućuje, svoje učenje pokušavaju smjestiti između spomenutih polova transhumanizma i biokonzervativizma, nastojeći da kut analize problema pomaknu u pravcu dijalektike odnosa tržišne ekonomije i medicine. Tekstovi koji jasno predstavljaju treće stanovište u ovom tematu jesu tekst priređivača pod nazivom "Perspektive i ograničenja etičkih argumenata u bioetici: slučaj reproduktivnih prava", tekst Erika Parena "Je li bolje uvijek dobro? Projekt poboljšanja" i tekst Thomasa Murraya pod nazivom "Poboljšanje". Najzad, tekst Ronalda Lindseyja "Poboljšanja i pravda: problemi u određivanju zahtjeva pravde u genetski transformiranom društvu" izabran je, prema riječima priređivača, prvenstveno zbog uvida u granice do kojih idu pojedini prijedlozi u pravnoj regulaciji društva budućnosti. Autor posljednjeg teksta, iako polazi iz okvira koji podsjeća

na gledišta srednje struje, kako napominje priređivač, svoj zaključak, točnije, konačan prijedlog pravednosti u društvu budućnosti završava, pak, u duhu transhumanizma. Ovaj tekst, smatramo, ukazuje na činjenicu da usprkos nastojanju nekih autora da se ponudi izvjesno konačno rješenje određenog bioetičkog problema, konačnih rješenja zapravo nema, već bi trebalo insistirati na konkretnim, *sui generis* medicinsko-etičkim situacijama i slučajevima koji, svaki zasebno, imaju svoj društveni kontekst, svoje specifične učesnike, moralnu dilemu i/ili moralne dileme, sukob medicinsko-etičkih principa itd. No kako analiza svih spomenutih tekstova iz ovog temata nadilazi okvire ovog prikaza, napomenut ćemo sljedeće. Osim odličnog izbora tekstova za koji je zaslužan priređivač, imamo dvije ozbiljne zamjerke koje se tiču samog uvoda priređivača, pod nazivom "Bioetika – izazovi poboljšanja". Zamjeramo priređivaču nepoznavanje i/ili neuvažavanje činjenice da još 1927. godine Fritz Jahr, protestantski svećenik i filozof, u svojim radovima koristi termin *bioetika*, razmatrajući i proširujući Kantov moralni imperativ na sve oblike života. U duhu vremena koji je sa sobom nosio moralne izazove u vezi s razvojem sekularnih i pluralističkih društava, Jahr redefinira moralne obaveze prema ljudskim i neljudskim oblicima života, dajući nacrt koncepta bioetike kao akademske discipline, principa i vrline. Dakle, usprkos tome što je u bioetičkoj literaturi i mnijenju Van Ransselaer Potter neupitno prihvaćen kao "kum", odnosno otac bioetike, novija bavljenja poviješću bioetike otkrivaju Jahra kao autora kojeg ne smijemo zanemariti kao prvog tvorca termina *bioetika*, te, nećemo pretjerati, prvog autentičnog bioetičara. Konačno, druga zamjerka tiče se, opet, neuvažavanja, točnije izostavljanja spomena odnosa sociologije i bioetike, konkretno, uloge sociologa u "otkrivanju", promociji te institucionalizaciji bioetike u Srbiji. Naime, nezaobilazna je činjenica da su sociolozi s Katedre humanističkih nauka beogradskog Medicinskog fakulteta, koji generacijama studenata predaju Bioetiku III, Bioetiku IV i Bioetiku V, u najmanju ruku zaslužni za institucionalizaciju bioetike u Srbiji (prvenstveno je riječ o voditelju Katedre humanističkih nauka Medicinskog fakulteta, prof. dr. Karel Turzi i njegovim osobnim naporima i zaslugi da uvede u nastavu spomenute predmete). Najzad, iako se s priređivačem slažem u ocjeni da su istraživanja i radovi iz oblasti bioetike kod nas novijeg datuma, priređivač opet (slučajno?) izostavlja neke domaće autore i njihov nemali doprinos bioetičkim diskusijama i korpusu radova. Zbog čega priređivač izostavlja spomenute činjenice? – ne znam, ali pretpostavljam da se jednim dijelom odgovor nazire u "specifičnom" odnosu sociologa s matičnog fakulteta prema kolegama koji rade na nematičnim fakultetima (čast izuzecima!).

No, vratimo se *dogadanjima bioetike* u listopadu. Međunarodna konferencija (*New Perspectives in Bioethics*) održana je od 13. do 15. listopada 2011. u Institutu za filozofiju i društvenu teoriju u organizaciji spomenutog instituta, Centra za etiku, pra-

vo i primijenjenu filozofiju (Beograd) i *Mount Sinai School of Medicine (New York)*. Ova izuzetno uspješna i besprijekorno organizirana trodnevna konferencija okupila je značajne autore iz zemlje, regije i svijeta koji svoj istraživački fokus posvećuju, pored ostalog, brojnim aktualnim bioetičkim temama. Rad konferencije odvijao se u nekoliko panela: Poboljšanje i sloboda – je li bolje uvijek dobro?, Kognitivno i moralno poboljšanje – što bi trebalo biti prvo?, Etika poboljšanja – umjetna sredstva koja proizvode više od zdravlja?, Prokreacija – koliko daleko ide naša sloboda?, Bioetika i neuobičajeno – kloniranje, ektogeneza, rijetke bolesti, Bioetika u regionalnoj perspektivi, Farmakologija i terapija matičnim stanicama – moralna ograničenja i Moralno i legalno u bioetici. Iako svaki od spomenutih panela zaslužuje pažnju, istaknimo panel pod nazivom "Bioetika u regionalnoj perspektivi" u okviru kojeg je bilo riječi o institucionalizaciji bioetike u Srbiji i regiji, osobito na visokoškolskim ustanovama. U okviru rada ovog panela bilo je riječi i o europskim korijenima bioetike, prvenstveno kroz filozofsku misao Fritza Jahra, te o konceptu integrativne bioetike, kod nas još uvijek nedovoljno zastupljenom, a koji je već zasigurno više od desetljeća značajna činjenica u širem regionalnom intelektualnom i akademskom prostoru (kolijevka ovog koncepta jest međunarodni bioetički simpozij *Lošinjski dani bioetike* u susjednoj Hrvatskoj).

Kako su spomenuti paneli i teme obrađene u okviru ove konferencije važne i za širu javnost, vjerujemo da će, usprkos još uvijek slaboj zainteresiranosti medija za bioetičke teme, sam duh vremena i aktualnost tema biti pokretač javnih okruglih stolova i tribina u okviru kojih će i svaki "obični pojedinac" moći iskazati svoje mišljenje u vezi s nekom važnom temom (bilo da je riječ o kloniranju, rijetkim bolestima, surogatnom majčinstvu, transplantaciji organa ili nekim drugim bioetičkim temama).

Najzad, u ovom prikazu bit će riječi o još jednom značajnom *oktobarskom događanju bioetike* i to u susjednoj Makedoniji. Međunarodna interdisciplinarna konferencija *Bioethics – The Sign of a New Era: Bioethics, Media, Law and Medicine* održana je od 21. do 23. listopada 2011. na Ohridu, u organizaciji Pravnog fakulteta "Justinijan I" Univerziteta "Sv. Kiril i Metodij" (Skopje) i Centra za integrativnu bioetiku (Kumanovo). Ova veoma uspješna dvodnevna konferencija okupila je autore iz regije, koji su u duhu integrativne bioetike, brojne probleme odnosa medija i prava, medija i liječničke struke, odnosa liječnika i bolesnika, te odnosa bioetike i medija, obrazložili iz posve različitih perspektiva – filozofske, sociološke, liječničke, te perspektive prava. Jedna od važnih poruka konferencije upućuje na kompleksan odnos medija i liječničke struke, kako u regiji, tako i kod nas. Naime, neki autori su u svojim izlaganjima ukazali na činjenicu da se nerijetko u medijima senzacionalističkim izvještavanjem javljaju preuranjeno osude liječnika, onda kada greške i propusti u radu tih medicinskih profesionalaca još nisu dokazani, a što utječe na stvaranje atmosfere

općeg nepovjerenja potencijalnih bolesnika prema liječnicima. Podsjetimo da je u svibnju 2010. godine u okviru javne rasprave javnost Srbije upoznata s nacrtom *Preporuka za izvještavanje o medicini*, točnije s nacrtom svojevrsnog *Kodeksa* kojeg bi se ubuduće trebali pridržavati novinari u okviru izvještavanja o medicinskim temama, na primjer, prilikom izvještavanja o korupciji u zdravstvu, o tijeku i ishodu liječenja, o mentalnim poremećajima i samoubojstvu, o epidemijama, o *HIV*-u i *AIDS*-u itd. U okviru ove javne tribine koja je održana u *Medija centru* u Beogradu 25. svibnja 2010. godine dio novinara demonstrativno je napustio raspravu uz obrazloženje da su *Preporuke za izvještavanje o medicini* nametnute novinarima, te da će ograničiti novinarsku kreativnost "jer liječnici ne mogu učiti novinare kako pisati, kao što i novinari ne uče liječnike kako liječiti". Ipak, smatramo da je sama ideja pisanja *Preporuka za izvještavanje o medicini*, koja je potekla upravo od novinara koji poštuju odredbe *Novinarskog kodeksa*, pokazatelj tendencije da će se u budućnosti komunikacija između ovih dviju *javnih struka, novinarske i liječničke*, poboljšati.

Zaključimo da su poruke ovih *oktobarskih događanja bioetike*, kako smo pokazali, aktualne i važne, ne samo za usku akademsku javnost, već za svakog "običnog" pojedinca koji bar malo razmišlja.

Dr. sc. **Sandra Radenović**
Medicinski fakultet
Univerzitet u Beogradu

Lektorirala
Sanja Grakalić Plenković